

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva

**PRÁVNA VEDA A PRAX:
VÝZVY MODERNÝCH EURÓPSKÝCH
INTEGRAČNÝCH PROCESOV**

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

**PRÁVNA VEDA A PRAX: VÝZVY MODERNÝCH
EURÓPSKÝCH INTEGRAČNÝCH PROCESOV**

medzinárodnej vedeckej konferencie

27. – 28. novembra 2015

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Bratislava

BRATISLAVA 2015

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

**PRÁVNÁ VEDA A PRAX: VÝZVY MODERNÝCH
EURÓPSKÝCH INTEGRAČNÝCH PROCESOV**

/27. – 28. novembra 2015/

Šéfredaktor: doc. JUDr. Július KOVÁČ, CSc.

Programový a vedecký výbor:

- JUDr. Andrej Karpat, PhD
- JUDr. Libor Klimek
- PaeDr. Zuzana Kurucova, PhD
- JUDr. Veronika Skorkova PhD
- JUDr. Denisa Soukenikova, PhD
- JUDr. Ivan Roháč, LL.M, MBA, PhD
- JUDr. Martina Řeřichová

Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vydal: Paneurópska vysoká škola, Bratislava, 2015

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Романюк В. В.

*старший викладач кафедри кримінального процесу
факультету підготовки слідчих
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Звернемо увагу на те, що питання відправлення правосуддя відносно неповнолітніх завжди привертало велику увагу з боку науковців, практиків та громадськості. Але питання переліку та значення міжнародних правових актів, які закріплюють відповідні стандарти прав дитини, в регулюванні кримінальної процесуальної діяльності, як правило, розглядалися під кутом безпосередньої імплементації окремих їх положень у вітчизняне законодавство. При цьому, лише вказівка на міжнародні правові акти з прав дитини не сприяють всебічному забезпеченню прав неповнолітніх під час кримінального провадження.

Першим кроком на шляху розвитку кримінального судочинства щодо неповнолітніх в Україні, у тому числі із врахуванням міжнародних стандартів відправлення правосуддя щодо дітей, повинно стати виявлення кола міжнародних правових актів з прав дитини, які в тому чи іншому аспекті регламентують її права як учасника кримінальної процесуальної діяльності. Так, що стосується виявлення цих приписів, які містять міжнародні стандарти правосуддя щодо дітей, то не можна зосереджувати увагу лише на суто спеціальних актах, які присвячено цьому питанню. Багато прав дитини та їх гарантій передбачено в загальних актах з питань прав людини, бо навряд чи хто-небудь заперечить можливість їх застосування щодо дитини. Така позиція є визнаною в юридичній літературі [2, с. 30] та міжнародному праві (преамбула Конвенції про права дитини). Тому поняття «міжнародні стандарти відправлення правосуддя щодо дітей» є комплексним правовим явищем, що знаходить своє закріплення в цілій низці актів. На цій підставі всі міжнародні правові акти з питання кримінального провадження щодо неповнолітніх умовно можна поділити на три взаємопов'язані види:

- загальні акти з прав людини (Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод тощо);
- загальні акти з прав дитини (Декларація про права дитини; Конвенція про права дитини, Європейська конвенція про здійснення прав дітей тощо);
- спеціальні акти з прав дитини (Керівні принципи ООН щодо попередження злочинності серед неповнолітніх (Ер-Рядські принципи); Мінімальні стандартні правила ООН відправлення правосуддя відносно неповнолітніх (Пекінські правила); Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей тощо).

В цьому контексті слід акцентувати увагу на проблемі імплементації вказаних та низки інших нормативно-правових актів у вітчизняне законодавство та виконання їх вимог. Так, не всі з них, враховуючи положення ст. 9 Конституції України та Закону України «Про міжнародні договори України», на цей час є частиною вітчизняного законодавства, а ті, що ратифіковані, не завжди виконуються [4, с. 52–54]. У цьому контексті О. І. Вінгловська відмічає, що у ряді випадків українське законодавство не має відповідних міжнародним стандартам норм, а інколи і суперечить їм [1, с. 14]. Тому постає питання про їх вплив на регулювання кримінального провадження щодо

неповнолітніх. Особливо це стосується спеціальних актів з питань прав дитини. І така позиція вітчизняного законодавця і правозастосувача є не зовсім зрозумілою. Хоча в ч. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини вказано, що у всіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Але відсутність кроків по імплементації цих актів у національне законодавство, недостатня практика їх застосування не відповідають змісту цієї статті Конвенції про права дитини.

Окремо звернемо увагу, що в Конституції України, Законі України «Про охорону дитинства», на жаль, не отримав закріплення принцип якнайкращого забезпечення інтересів дітей, передбачений в п. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини. Хоча сама конвенція була прийнята у 1989 році, а ратифікована Україною у 1991 році, тобто за п'ять років до прийняття Конституції нашої країни та десять до прийняття вказаного закону. Як відмічає О. І. Вінгловська, відсутність в українському законодавстві цієї засади призводить до того, що в країні не враховується визнаний у всьому світі міжнародний стандарт про положення дитини як рівноправного члена суспільства, який потребує особливого захисту внаслідок своєї фізичної, соціальної та розумової незрілості, а не дорослого в майбутньому, який до повноліття залишається лише об'єктом піклування [1, с. 14]. Тому у вітчизняному законодавстві треба закріпити згаданий міжнародний стандарт.

Отже, можна вести мову про необхідність більш широкого впровадження міжнародних стандартів прав дитини у кримінальне процесуальне законодавство України. Останнє під їх впливом повинно будуватися на ґрунті пріоритетного забезпечення прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх, де їх кримінальний процесуальний статус не повинен впливати на ступінь та першочерговість забезпечення їх прав. Адже виходячи із змісту ст.ст. 2, 3 Конвенції про права дитини, права кожної дитини повинні бути забезпечені однаково, всебічно, першочергово і якнайкраще.

На цей час ми маємо справу лише із рекомендаціями щодо застосування цих норм у правозастосовчій діяльності суддів. Так, в листі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» від 18.07.2013 р. № 223-1134/0/4-13 рекомендується судам ухвалювати судові рішення щодо неповнолітнього, керуючись принципом найкращих інтересів дитини, встановленим у ст. 3 Конвенції про права дитини [3]. Але щоб це положення стало нормою діяльності суду, рекомендації керівної судової інстанції ще не достатньо.

Щодо значення міжнародних стандартів відправлення правосуддя відносно неповнолітніх, то вони на сучасному етапі розвитку кримінального процесуального законодавства України мають важливе значення. Так, можна вести мову про те, що:

- в них знаходять своє відображення права дитини у сфері кримінального судочинства (це може мати місце у формі закріплення нових або деталізації тих прав, що передбачені вітчизняним законодавством);
- у відповідних міжнародних правових актах міститься система гарантій забезпечення прав та законних інтересів дитини, причому це забезпечення та гарантування повинно стосуватися не тільки прав та законних інтересів дитини в кримінальному судочинстві, а взагалі всього змісту її правового статусу як людини – найвищої соціальної цінності нашої держави;
- разом із закріпленням відповідних прав дитини система гарантій цих прав утворює правовий механізм, спрямований на те, що у всіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ст. 3 Конвенції про права дитини);
- виступають орієнтирами, на досягнення яких слід спрямувати діяльність як законодавця, так і правозастосувача, адже, по-перше, вони повинні бути покладені в основу вдосконалення нормативно-правової регламентації кримінального проваджен-

ня щодо неповнолітніх та розробки концепції судочинства стосовно неповнолітніх – ювенальної юстиції, по-друге, під час вказаного провадження слідчі, прокурори та судді в своїй діяльності повинні дотримуватися цих стандартів, навіть якщо вони безпосередньо і не передбачені у вітчизняному законодавстві;

– імплементація цих стандартів та їх дотримання виступають фактором подальшої адаптації законодавства України до стандартів прав людини, у тому числі і права Європейського Союзу, що забезпечить можливість включення найбільш ефективних форм та практик кримінального провадження щодо неповнолітніх в інших країнах у вітчизняне право та правозастосовчу діяльність.

Узагальнюючи питання значення міжнародних нормативно-правових актів для подальшого розвитку кримінального провадження щодо неповнолітніх, відмітимо, що відповідні міжнародні стандарти відправлення правосуддя відносно дітей відіграють роль певного системоутворюючого фактора, який здійснює вплив на визначення спрямованості правозастосовчої діяльності щодо неповнолітніх та зміст норм, якими її врегульовано. Таке розуміння значення цих стандартів в кримінальному процесуальному праві здатне забезпечити максимальний захист прав та законних інтересів неповнолітніх.

Література:

1. Вінгловська О. І. Імплементація міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / О. І. Вінгловська ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; Ін-т міжнар. відносин. – Київ, 2000. – 20 с.
2. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Н. М. Крестовська ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2008. – 40 с.
3. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. № 223–1134/0/4–13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1134740–13>.
4. Романюк В. В. Відповідність норм проекту КПК України міжнародним стандартам прав дитини в сфері судочинства / В. В. Романюк // Проекти КПК та проблеми сучасного стану кримінально–процесуального законодавства: матеріали наук.-практ. семінару (Харків, 6 лютого 2008 р.). – Харків: ХНУВС, 2008. – 120 с.